

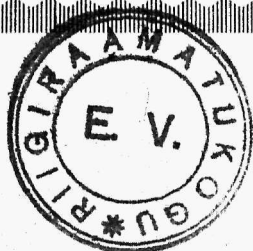
Piiritus-Tärklisöstus

Piiritusmeistrite ühisuse ja piiritus-tärklisöstuse häälekandja

Nr. 5

Mai 1924

II. aastakäik

Eesti Tarvitajate Keskühisus

Asutatud 1917 aastal

Peakontor: TALLINNAS, Estonia puistee 15.
Telegrammid „ESTOKO“.

Osakonnad: Tartus, Rakveres, Narvas, Viljandis ja Kuressaares.

Üteriikline tarvitajate- ja majandusühisuste ostu-müügi, omatööstuse ja nõuande keskkoh. Rahvusvahelise kaubaveo, kinnituse ja tollimise talitus.

Ladud — kõigis kodumaa linnades ja suuremates keskkohades.
Liikmed — 264 ühisust umbes 100.000 üksikliikmega.
Osakapitaal — 50 miljoni marka.
Läbimüük — 1923 aastal — 1.195.696.564 marka.

OSTAB ja MÜÜB:

Põllutööriistu ja masinad.
Kunstväetussaineid.
Tolduaineid ja põllusaadusi.
Majatarbeid. Rauda ja terast.

Petrooleumi, naftat ja määrdeõlisi.
Riide- ja pudukaupa.
Naha- ja tubakakaupa.
Kooli- ja kontoritarbeid.

Kalastustarbeid.

OMATÖÖSTUSETTEVÕTTED:

Kalatööstusasutused — Tallinnas, Baltiskis, Saaremaal, Kolgas ja Rammusaarel.
Kartuli-, viljakohvi- ja veinitööstused ja alandus — Põltsamaal ja saeveski — Tallinnas.

E. T. K. liikmeks võetakse kõiki tarvitajate- ja majandusühisusi kui ka normaal põhikirja alusel töötavaid kalameeste ühisusi.

Täielikke piirituse, õlle, pärimi, tärklise, limonaadi, keemia
värvimise ja muude vabrikute sisseseadeid valmistab

Vase- ja masina-aparaatide vabrik **A. HOFRICHTER**

Tallinn, Kalamehe tän. nr. 43.

Tellimisi kõiksugu ülalnimetatud vabrikute masinate, põllutöömasinate ja riistade paranduste peale täidetakse vabrikus, kui ka koha peal korralikult ja ajakohaste hindadega.

Pumbad, armatuuride osad, klaasid, ventiilid, kraanid ja muud sarnased masinate ja vabrikute sisse-seade tarbeasjad alati saadaval.

V. a. piiritusvabrikute kasutajad!

Käesolevaga teatan, et võtan oma teha parandusi ja ümberehituse töid piiritusvabrikutes, olles ühtlasi tegev piiritustööstuses meistrina palju aastaid Vene- kui ka Eestimaal. Kõik parandused, nagu aurukatla uute tükkide sissepanemine, pragude ja lõhede parandusi toru seinetes ja leektorudes, igasugu hammasratastele uutehammaste sulatamine, masina

ja transmissiooni võlvide kokkukeetmine ja kulunud kohtade juuresulatamine, sama ka klopitõrre keerditorude (Schlange) lõhkenud pragude kinnijootmine vasega toimetatakse koha peal ilma tõrrest väljavõtmata *autogeenilise keetmise abil*. Töö on korralik ja vastupidav, hinnad mõõdukad.

Kõige austusega
J. Kubbo.

Address: Järva - Jaani kaudu, Karina mõis.

Piiritus-Tärklisööstus

Piiritusmeistrite Ühisuse ja piiritus-tärklisööstuse häälekandja

Nr. 5

Mai 1924

II. aastakäik

ILMUB KORD KUUS. Tellimise hind Mk. 360.— aastas Üksik number Mk. 30.—	Vastutav toimetaja V. Karp Väljaandja H. Kahu	Toimetus ja talitus: Tallinn, Suur Karja tänav 19. Jooksev arve E. Rahvapangas.
---	--	--

Sisu: Piiritustööstuse praaga tähtsusest loomatoiduna põllumajanduses. — Kartuliühisuste ja piiritusvabrikute tegevus 1922/23 piiritusevalmistamise hooajal Tartu-Viljandi-Pärnu maakondades. — Piirituse, töö tuleviku väljavaadetest. — Kuidas võrrelda kultuurpärimi liht presspärmiga. — Pisut praeguste piiritusvabrikute kasutajatele. — Voka piiritusvabriku töö ülevaade 1923/24 hooajal. — Hüüdjä hää. — Piiritusmeistritele.

Piiritustööstuse praaga tähtsusest loomatoiduna põllu- majanduses.

(Järg.)

Rammupraaga söötmise juures oleks veel seda tähele panna, et ta hoolega hapnemise eest saaks hoitud. Päevas saadud praak peaks samal päeval ära söödutama ja nõu või tõrs puhastatama; on praak kuidagi alla 40° R. jahtunud, siis tuleks ta enne loomadele andmist veel kord soojendada. Kõik praaga all olevad nõud, tõrred ja künad tuleks tihti kuuma veega pesta ja lubjaga ära määrada hapeseenekete ärähvitamiseks. Peetakse eespool tähendatud nõuetavat puhtust igas tükis praaga söötisel loomadele, siis ei või ühtegi haigust esile tulla.

See puhtuse kord peaks vabriku töö juhataja hoolsuse ja oskusega kääriruumis peale hakkama ja karjatalitaja künade puhtusega looma lautas lõppema. Esimene peaks mõistma oma käärimist tõrtes puhtalt juhtida ja läbiviia nõnda, et hape juurevõtmine milgiti tingimisel üle 0,2 kub sent. titruraparaadi järele ei ulataks, kuna teise hool peaks olema, kõik praaga tõrred, aamid ja nõud kuni künadeni puhtad hoida. Praak saagu võimalikult soojalt loomadele söödetu, mitte alla 35—40° R., praagale mitte vett juure lisada ja teda loomadele mitte liig palju anda: ainult 4—5 pange öö-päeva peale ja seda mitte ühe korraga. Ka veidi lubja on soovitatav praaga söötisel künadesse panna,

sest kartuli praak sisaldab vähe lubjaineid.

Lõpuks ei ole ülearu veel ära kuulata Berliini käärimistööstuste instituudi prof. Dr. F. Hayduck'i otsust praaga tähtsusest põllumajanduses, mis leidub tähtsamas Saksamaa Piiritustööstuse ajakirja 1921 a. väljaandes. Nimetud teadusemees ütleb lühidalt ja otsekoheselt: „piiritusvabrik on eeskätt munavalgerikka jõudutoitu vabrik ja siis alles piiritusvabrik.“ See tähendab teiste sõnadega: ei ole piiritusvabriku kasutajatel põllumeestel igakord see nii tähtis, kui palju piirituse valmistamisest rahalist kasu saavad; peaasi on aga, et selle tööste jätis-praak neile hinnata loomatoiduna kasutada jääb. Sedasama kinnitasid meie endised suurpõllumehed — vabrikute kasutajad iseäranis Põhja-Eestis, ega siis muidu aastad viis enne suurt maailmasõda üksi Tallinna kubermangus piiritusvabrikute arv 220 peale ei tõusnud; samas arvamises on ka praegused vabrikute kasutajad kartuliühisuste liikmed. Nende ainuke soov on, et see väheldane piirituse valmistamine sedavõrd suureneks, et seda väärtusliku toiduainet kõigevähemalt 4—5 talise kuu peale jätkuks.

Vaatame siis ligemalt, milles põhjeneb see praaga munavalgerikkas teaduslikul alusel prof. F. Hayduck'i kirjelduse järele:

Piirituse valmistamisel muutub linnaste abil kartuli tärkliisuhkruks ja viimast lõhuvad pärmiseenekesed alkoholiks ja süsihapegaasiks, mõlemaid aineid peaaegu ühepalju saades; süsihapegaas tõuseb suuremalt jaolt õhku ilma kasutamata ja alkohol aetakse ärakäärinud meskest destilleerimisaparatis välja piirituse näol, kuna praak hea jõutoiduna järele jääb loomade-toiduks. Teaduse meeste poolt on kindlaks tehtud, et kartuli kuivollus 8%, aga kartulipraaga kuivollus 25% munavalget sisaldab. See tähendab, kuigi kartulist suurem jagu tärkliis alkoholi saamiseks on äravõetud, muutub tema munavalge sisaldus käärimise aega kolmekortseks koondumise teel. See suur munavalge juurekasv sünnib käärimise läbi, sest iga pärmirakk on omast kohast munavalge rohkendaja ja mitte üksi seda, vaid Dr. Völtz'i järele on praaga toores proteiin amidi-ainete ümbermuutmise tõttu pärmil munavalgeaineks ja ühes seega tekkinud vitamiinidega (eluainetega) rohkem ja kergem äraseediv, nõnda et kuivolluse peale arvatud:

Kartul sisaldab 4% äraseedivat toorest proteiini, praak sisaldab aga 17% äraseedivat toorest proteiini.

See tähendab, et praagas on enam kui nelikorda rohkem äraseedivat toorest proteiini kui kartulis, ehk teise sõnadega: 100 kilogrammis kartulites sisalduvast 1 kilogrammis äraseedivast toorest proteiinist tekib 1,3 kilogrammi äraseedivat toorest proteiini praagas, mis saavutud 100 kilogrammist kartulitest.

Nende arvudele vastab ka rehkenduse abil väljaarvatud tärkliise kadu käärimise juures alkoholi saavutamiseks ja nimelt:

100 klgr. kartulitel ühes linnastega arvatud on 19.0 klgr. tärkliisväärtust, Sellest saadud praagal 6,5 klgr. tärkliisväärtust.

Et munavalgeaine praagas 3 korda rohkem kontsentreeritud (koondatud) on võrdlemise kartuliga, nagu eespooltootud arvudest näha, peale selle kergeste äraseetiv ja eneses oma jagu mineraalaineid sisaldab, siis tõuseb tema väärtus seega märksa. Kartul on isienesest munavalgevaene loomatoit ja kui niisugune ei muuta mitte lihaks, piimaks ega rasvaks, vaid omandab alles siis tähtsuse, kui kartuli söötmisel loomadele munavalgerikast jõutoitu juure lisatakse. Kuna praak selle-vastu palju jõutoitu sisaldab ja suurt mõju loo-

made nuumamise ja piimasaagi peale avaldab.

Munavalgerikka jõutoitude suure tähtsuse kohta loomade kasvatamise, piimasaakide tõusmise ja nuumamise juures on teadus ja praktika täieste ühel arvamisel. Näiteks: tarvitakse 100 klgr. elukaalu saavutamiseks sigade söötmise juures 48 pd. — 144 pd. kartulit selle järele, kui palju ehk vähe munavalgerikast toitu lisaks juurde antakse. Prof. Lehmann Göttingenis tähendab, et sigade nuumamise juures neile 1 tsentner (3 pd.) söödud kuiva pärmil (50% toores proteini) 13 tsentneri (39 pd.) kartulite aset täidab. Teatavaste kuivatatakse Saksamaal, kus palju õllefabrikuid, selles tööstuses järelejäävat pärmil loomatoituks, ka finimeste jaoks valmistatakse pärmil „toidupärmil“, kuid siamaale ei ole kohast vahendit leitud, mis toidupärmil viha maitset kõrvaldaks ja see asjaolu ongi takistuseks olnud selle väga munavalgerika toiduaine laialdasema tarvituse võtmisele.

Dr. Voltz on arvamisel, et ainult kartulitega söödud seemed ülepea kaalu juurde ei võtta ehk õige visalt. Kuna sama teadusemehe katsete järele 100 klgr. (6 pd.) kartulitest saadud praak söödud lehmale, mis enne olnud kehva munavalgevaese toidu peal, anda 19,6 klgr. piima; sama kogu kartulite söötmisel ei tulla piima peaaegu sugugi juure, vaid kartulid mõjuda veel enam kehva ja munavalgevaese toiduga söödud lehma seedimise peale halvaste. Dr. Voltz'i arvamise järele tõusta munavalgevaese toiduga söödud lehma juures piimaand praaga mõjul 4 liitre pealt 10 liitre peale.

Need teaduslikel alusel saavutud andmed on piiritustööstusliste põllumajanduse omadega täieste kokkukõlas. Ammu on praktikast tuttav, et sügisel, kui piiritusvabrik töötama hakkab ja lehmad korraliku ja head praaka saavad, siis nende piimaand järsku tõuseb.

Saksamaa statistika alusel Berliini käärimise institudi juures asuva piiritusvabrikantide ühisuse poolt toimetud ankeedi järele 1653 piiritustööstustes põllumajandustes (mõisades), 1913 aastast alates kuni 1920 aastani praaga puuduse järeldusena, mis sõja aegu peaaegu ära jäi, langes keskmine lehma piimasaak 2861 liitri pealt 1699 liitri peale s. o. vähenes 37% võrra.

Kartulitest muutub piirituseks ainult tärkliis s. o., mis õhust ja veest saadud, viimast võtavad kartuli varred mullast ja söehapegaasi õhust, millest päikese kiirte mõjul ja kartulivarte rohelises lehtedes oleva klorofiili abil tärkliis tekkib, kuna teised väärtuslised mineraalained, mis maast on võetud ja mis lihaks ja piimaks ei muutu, jälle läbi looma keha põllule tagasi lähevad sõnniku näol. Niiviisi viisid enne talupidajad mõisa piiritusvabrikusse kartulitega ühes hulga väärtuslisi aineid oma põllult mõisa põllule. Sellega on ka seletatav, et praagaga toidetavate loomade sõnnik väärtuslisem (tugevam) on, peale selle saab teda palju rohkem, kui aga õlga ehk parem veel turbamulda rohkeste loomadele allapanemiseks on. Sellest järgneb, et kartuli kasvatamine sel juhtunisel, kui praak jälle oma majapidamises ära tarvitakse ei ole sugugi maale kurnav, vaid ümberpöördud, ta võimaldab tugevamat maa väetamist, sest sõnnikut

saadakse rohkem. Iseäranis on piiritustööstus ja kartulik kasvatus tähtsad liivastel ja kruusastel maadel, mis tugevat väetamist nõuavad. Saksamaal, sama ka Eestis, on kartulik kasvatus ühes piiritustööstusega edenenu kergetel maadel, kus munavalgerikast jõutoidust (ristikheinast, aasaheinast jne.) puudus on. Nõnda oli enne suurt ilmasõda Saksamaal 6000 piiritusvabrikut 3000 vabrikut Ida-Preisimaa 6 kreisis (Sileesias, Posenis, Brandenburgis, Pommeris, Lääne- ja Idapreisimaa) just sellepärast, et seal kõige vaesemad liiva- ja kruusamaad olid; neis vabrikutes valmistati kuni 80% kõigist Saksamaal produtseerivast piiritusest.

Sama lugu on meil: Virumaal on meil $\frac{1}{3}$ kõigist praegu töötavatest piiritusvabrikutest ja kolm suuremad tärkliisvabrikut, seega ka seal kõige suurem kartulik kasvatus. Sellele järgnevad: Järva-, Harju-, Võru-, Tartu-, Viljandi-, Lääne- ja Pärnumaa, viimases käib üksainukene vabrik.

V. K.

Kartuliühisuste ja piiritusvabrikute tegevus 1922/23 piirituse valmistamise hooajal Tartu-Viljandi-Pärnu maakondades.

Piirituse valmistus Tartu-Viljandi-Pärnumaal 1922/23 a. oli eelmise aastaga võrreldes raskemates tingimistes. Üheks peapõhjuseks oli see asjaolu, et riigi siseturu piirituse kvantumi iga vabriku kohta rohkem kui poole võrra vähendati ja nimelt 250.000⁰ päält kuni ainult 110.000⁰. See väikene garanteeritud piirituse valmistus lasus raskesti piirituse kraadi oma valmistuse hinna peale, sest kulud olivad selleks juba nii kui nii tehtud, kuna materjalide eest hinda valmistajatele nii mitmetki moodi tuli kitsendada sellepärast, et eelarve teostamisel muidu ei oleks otsasid kokku saadud. Et suurem hulk ühisusi siiski omaga kuidagiviisi välja tulivad, seda pidi eelmise 1921/23 a. arvele panema, eriti nende vabrikute kohta, kes olivad rohkemal arvul välispiiritust valmistanud, mille lõpu realiseerimisel veel võimalik oli kaks marka lisatasu tagant järele maksta iga kradi välisturu piirituse eest, mis oli ära antud. Muidugi tuli see lisatasu ter-

velt 1922/23 aasta tulude arvele. Kui neid toetustulusid ei oleks olnud, siis oleksivad suurem hulk ühisusi omad aasta aruanded tingimata puudujääkidega lõpetanud.

Teiseks raskuse punktiks oli sellel aastal materjalides sisaldav vähem tärkliise protsent, mis ennast raskematel maadel, nagu Viljandimaal, õige rohkesti tunda andis. Mustamalla ja savi põhjaga maadel kasvanud kartulites oli palju rikkiläinud ja haigeid kartulid, mis piirituse saakisid kartulite pundast maha surusivad, nii et kergema, liivaka pinnaga maaalaga varustud piirituse vabrikute raioonid selle poolest rohkem õnnelikumates tingimistes olivad.

Piirituse meistrid pidivad kõige hoolusega valvel olema, et tööjuhtimist vabrikus tehniliselt õigetes roobastes hoida, veel rohkem sellepärast, et tööd teha tuli lihtpärmidega. Piirituse majapidamise kindlusteta väljavaated ei ole meile siamaani veel mitte võimaldanud kultuur rasse pär-

misid saavutada, mis käärimisele kindla-joonelise aluse oleks võinud anda.

Meie Tartu pärmivabrik töötab praegu ka ainult õige väikesel määral, sest et ka temal pärmide turud veel avanenud ei ole, järjekult ka rasketes tingimistes tegutseb. Sellepärast ei ole ka seal veel eriliselt viinavabriku pärmide valmistusele saadud asuda, nagu see enne sõda oli. Rosen ja Ko. laboratooriumis mõeldakse ja kavatakse puht-kultuuride valmistamist sisse seadida, (insener tehnoloog A. Vaebri poolt). Igatahes ei ole selles asjas siamaani veel palju saadud ära teha. — Mis linnaste viljasse puutub, siis jätab see veel ikkagi palju soovida, nimelt pahandatav on see nähtavus, et paljudes kohtades ühisuse liikmed otse oma huvide vastu linnaste vilja vabrikusse toomise pääle vähe rõhku panevad; püüti aga omad puudad ära anda, mis igal liikmel kohuseks tehtud oli. Siin peaks aga teisele seisukohale asuma ja nimelt püüdma sinna poole jõuda, et vabrikusse ainult head vilja, mille idanemise protsent mitte alla 90% ei peaks olema, ära anda, kui liigetele enestel ei peaks seda leiduma, siis juba ennem seda väljastpoolt muretsema. See tasub vaeva alati kõige paremini ära. Nõrk linnase vilj annab ka nõrgemaid diastasejõulise linnase ja see on omakorda põhjuseks, et tärglist kõik ei saa hästi vedelaks muuta ega ümber suhkrustada, mispärast nii mitmeski pool vabrikutes raskesti liituvad meskid olivad ja sellepärast tõrred mitte hästi maha ei käärinud. Ma ei taha siin piiritusemeisteritele etteheitide tegema hakata, vaid olen toonitanud, et nemad sarnastes rasketes tingimistes ja oludes pidivad töötama ja et nemad oma töö korrapidamises veel kahekordset vaeva pidivad nägema. Ka kõne all oleva tegevuse aasta (1922/23) lõpul pean alla kriiputama seda fakti, et piiritusemeistrid pea kõigis vabrikutes oma parema tundmise järele ja kõige ustavusega olivad töötanud, mis nendel praegustes oludes võimalik oli.

Ka küttematerjalide muretsemine on siamaani suuremal osal ühisustel rohkem maksma läinud, kui seda sunduslikud normid lubavad. See tuleb peaaesjalikult sellest, et küttematerjalide valmistamine tihtigi rahapuudusel mitte õigel ajal aegsasti ei sünni, mispärast tooreid puid ka rohkem ülesse läheb; teiseks ja veel tähtsa-

maks põhjuseks aga on see fakt, et auru-kaatlad ei saa nii tihtigi korrapäraselt hooajaks ette valmistatud, mille tagajärjel palju auru ja jõudu asjata raisku läheb. Vabrikus sisseseade ja armatuuri remonteerimise peale peab igal suvel kõige tõsisemat rõhku panema, muidu tõstab kütte-artikkel veel asjata ja tuntavalt piirituse kraadi oma hinda. — Ka ühisuste sisemist asjaajamise korda tuleb tulevikus lihtsustada, laiendud paljuliikmeline administratsioon peab saama koondatud. Ei ole ju võimalik paarisaja tuhande kraadilise piirituse valmistuse juures palkasid maksta kõigile juhatuse liigetel, nagu see mõnel pool sisse oli säetud, eriti raamatupidajale, vabrikuvallitsejale ja lõpuks meistri-le. Vastutavad töötajad peavad eestkätt võimalust mööda elutarbetele ja nõuetele vastavalt tasu saama, kuna muud ametid rohkem usalduse ja auasjaks jäägu. Sarnane lihtsustus aitaks nii mitmelgi vabriku ühisusel nõnda ütelda luksuse kulusid vähendada ja päristöötajad võiksivad rohkem õiglasemalt rahuldud saada.

1922/23 a. piirituse valmistuse hooajal tegutsevad Tartu-Viljandi-Pärnumaal 20 kartuliühisust 21 piirituse vabrikuga, millest 19 piirituse vaarikut töötasivad, kaks aga mitte veel ei tegutsenud (Suureköpu ja Imavere piirituse vabrikud). Seemnevilja Ühisuse arvel töötasivad kaks vabrikut: Jõgeva ja Luunja; Tarvitajateühisuste Keskühisuste arvel üks vabrik Põltsamaal. Praegu tähendud kartuliühisustes oli kokku liikmeid 373, ehk läbistiku iga ühisuse kohta 16 liiget. Nendel ühisustel oli ühes Seemnevilja-ühisuse ja E. Tarvitajateühisuste Keskühisusega kokku põllupinda 8136,72 tiinu, missugune maaala Põllumajandusliste piiritusevabrikute üldpõllupinna tsensused rohkem kui viiekordselt 1923/23 piiritusevalmistuse aasta toodangule vastab. Osamaksude üksused kõikusivad à 1.000 margast kuni 25.000 margani. Osakapitali oli kaheskümmes kartuliühisuses kokku 4.431.106 marka. Kõigeväiksem osakapital oli Palamuse kartuliühisusel (18.000 mrk). Kõige suuremad osakapitalid olivad Tartu Reola ja Viljandi Pärsti Kartuliühisustel (500.000 ja 542.500 mrk.). — Läbistiku tuli iga ühisuse kohta osakapitali 192.656 mrk. 80 p. Tagavarakapitali on ühisustel kokku 484.226 mrk. 68 penni. Seemnevilja ühisusel ja E. Tar-

vitajate Keskühisusel ei ole siin kapitalisid näidatud, sest et neil arvepidamine keskkontoris on koondatud ja piirituse majapidamine muist ettevõtetest mitte eraldatud ei ole.

Nendes 21-es töötavas vabrikus oli 1922/23 a. läbitöötatud kartulid: 261.091 puuda, kuivatud kartulite helbeid 7.590 puuda. Vilja linnasteks ja tooreid linnaseid oli tarvitud: teraviljana 5.379 puuda 10 naela, tooreste linnastena 3.247 puuda. Nendest materjalidest saadi piiritust 4.208.607⁰, mis iga üksiku piirituse vabriku kohta: 200.410⁰ välja teeb. Kõige vähem valmistati piiritust Luke kartuliühisuses (110.470⁰). Kõige rohkem E. Tarvitajateühisuste Keskühisuse vabrikus Põltsamaal (574.430⁰). — Piiritusesaagid kartulite puudast olivad läbistiku ühes linnastega 14,44⁰, ilma linnasteta 13,65⁰, kusjuures linnase vilja puudast on arvatud piiritusesaaki 38⁰, toore linnase puudast 26⁰, kuna toores kartul kuivatud helbeid 25⁰/₁₀₀ annab; need andmed ongi väljareh-kenduse juures aluseks võetud. Piirituse saagid kartuli puudast ilma linnasteta kõikusivad üksikutes vabrikutes 12,48⁰ kuni 15,56⁰-ni. Kuivatud kartulite helbest saadi piiritust puudast ilma linnasteta Võitsiku piirituse vabrikus: 50,85⁰. Vana Põltsamaa piiritusevabrikus aga 57,58⁰. Iga põllupinna dessatini peale oli piiritust valmistud ainult 515⁰ (Põllutsensuse des-satini piirituse normi ülimäär on à 3.000⁰). Piirituse kadud kõikusivad üksikutes vabrikutes kuni 1. juulini 1923 a. 0,25⁰ — 2,31⁰/. Keskmise piirituse kadu iga üksiku vabriku kohta oli läbistiku 1,2⁰/. (See arv ei ole kõikide vabrikute kohta veel mitte lõpulik, sest et paljudes vabrikutes 1. juuliks piiritust keldrisse sisse jäi). — Üle normi piirituse puudujääkide eest oli 1. juulini Aktsiisi deposiiti trahvi makstud 35.490 mrk. — Piiritust jäi vabrikutesse 1. juuliks 1.457.390⁰. —

Ühisustel oli varandust 1. juulil 1923 a. kokku 4.495.358 mrk. 80 p., siin hulgas on kaks ostetud vabriku sisseseadet (Kirepi-Palupere ja Sürgavere) ja Eistvere vabriku ülesseehitamise kapitali arvel ette tehtud kulusid 717.843 mrk. Ühisuste üldine äriseis 1. juulil 1923 a. oli

20.572.168 mrk. 12 p. Puhastkasu oli saadud kokku 943.189 mrk. 10 p., ehk läbistiku 18 ühisuse peale igapähe kohta à 50.121 mrk. 60 p. Kaks ühisust olivad oma aasta puudujäägiga pidanud lõpetama: kokku 129.427 margalises summas. Kahest ühisusest ei olé siinamaani aruandeid veel saadud. Minu sealviibimise momendil olivad neil raamatud lõpetamata ja kohapeal leitud andmete järgi oli ühel ühisusel kulude-tulude arvele 292.652 mrk. 74 p., teisel ühisusel: 333.486 mrk. 25 p. Nii et läbistikune ülejääk iga vabriku kohta umbes 55.000 marga ümber võis ehk olla.

Eelpool nimetud ühisustest on Kartuliühisuste Liidu liikmed 21 osakapitaliga kokku 1.357.100 marka. E. Ühistegelise Liidu liikmeid aga oli nende hulgast ainult 7 ühisust 554.500 margalise üldosakapitaliga.

Peale nimetud ühisuste piiritusevabrii kuid töötasivad Tartu-Viljandi-Pärnumaa-veel 10 vabrikut ja nimelt 4 vabrikut riigl arvel, 2 vabrikut põllutöökoollide arvel, üks vabrik ülikooli arvel, üks vabrik Tartu linna arvel ja kaks vabrikut omanikkude arvel. Ümber töötati kartulid 123.593 pd., tooried linnaseid 4.017,5 puuda, vilja 280 puuda. Et andmed Aktsiisiameti hallikatest võetud, siis on kartulite arvule pesu kaduks juurde lisatud 7⁰/, missugune arv 1922/23 a. materjalide keskmistele kadudele vastab. Nii saadi piiritust kartuli puudast läbistiku linnastega 14,71⁰, ilma linnasteta 13,78⁰/. Läbistikune piirituse kadu oli 0,98⁰/. Piiritust jäi vabrikutesse keldrisse 1. juuliks 520.458⁰. —

Kokku kõigis Tartu-Viljandi-Pärnumaa vabrikutes töötati läbi kartulid 384.689 puuda (ühes vabriku pesu kaduga), kuivatud kartulite helbeid 7.590 puuda; teravilja 5.659 puuda 10 naela ja tooreid linnasid 7.264 pd. 20 naela. Piiritust valmistati 6.038.984⁰. Piirituse saagid kartuli puudast läbistiku linnastega: 14,55⁰, ilma linnasteta 13,06⁰; läbistikune piirituse kadu oli 1. juulini: 1,09⁰ ja vabrikutesse jäi piiritust keldritesse arveaasta lõpuks kokku: 1.977.848⁰.

Vabrikute ja ühisuste tegevuse üksikajalisemaks võrdluseks toon siinjuures tabeli 1922/23 a. tegevuse üle. *H. Kahu.*

Piirituse töö tuleviku väljavaadetest.

Tahtsin nende ridadega piiritusetöö tuleviku väljavaadetest mõned sõnad ütelda. Alati ja iga aasta on kohtadel minu poole küsimustega pööratud, mikspärast teie sääl Tallinnas kunagi piirituse hindasid õigeks ajaks välja ei tööta ja piirituse kvantumi kindlaks ei määra; iga kord tulevad need teated veel alles siis, kui juba kõik on hilja. See etteheide on üheltpoolt küljest osalt küll ka õigustud. Teiselt vaatepunktilt välja minnes ei saa aga keskkorraldusi mitte põhjendatult süüdistada, sest et piirituse majapidamise küsimus nii samati, kui teisedgi riigi majandusalad riigi eelarve korras peab seaduseandlistest asutustest läbikäima. Aktsiisi Peavalitsus peab esitama eelarve piirituse hulga valmistamise kohta, mida riik ära võib tarvitada ja mis võimalik on ära realiseerida. Selle tarvilise piirituse kvantumi eelarve alusele toetades, esineb Rahaminister krediidi küsimusega Riigikogus. — Harilikult võttis piirituse hinna kalkuleerimine palju aega ära kõige esiti sellel põhjusel, et kohtade pealt raske oli materialisid kokku saada, isegi laiali saadetud ankeet lehtedel ei saadud soovitud tagajärgi, paljud ei vastanudki nende peale, teistel aga olivad vastused puudulikud. Aasta aruanded tulivad kokku õige vähesel arvul. Piirituse hinna väljatöötamisest võtavad osa harilikult Aktsiisi Valitsuse, Rahaministeeriumi, Põlluministeeriumi, piirituse valmistajate keskkorralduste esitajate naol ja Riigikontrolli esitus. Iga ametkond korjab omad materialid, mis piiritusehinna kalkuleerimisel üksteistega saavad võrreldud ja igakülgsest järele kaalutud, lõpuresultaadina kujuneb kindel hind. — Väljatöötatud piirituse kvantumiga ja piirituse kraadi hinnaga tuleb see tööala eelarvena Riigikogusse, kus ta peab vastu võetud saama. Siiaaani on nende vormil läbiviimine küll alati õige pitkale veninud, mis osalt sellest tuli, et ametkondade vahel mitte küllaldast kontakti ei olnud, iga asutus — nagu tegutses omaette ja kokkulepeid oli raske saavutada. Ka puudus Riigikogus selle majapidamise aru vastu vastutulelikkus. Puhus seal ka niisuguseid tuulesid, mis isegi keeluseadust püüdsivad võimaldada. Välisturu otstarbeteks valmistatud piirituse operatsiooni korraldust taheti

isegi Riigi kätte üle võtta ja nii veniski piirituse kvantumi ja hinna ametlik kindlaks määramine 1923/1924 a. kohta kuni veebruariks keskpaigani 1924 a. Niikaua kui piirituse vabrikute peale, kui ainult lüpsilehmade peale vaadatakse, ei ole ka loota et asi paraneda võiks, sest sarnastes oludes jääb piiritusevabrikute ühisuste majapidamise põhialuste kindlustamine kõrvaliseks asjaks. Kui aga piirituse tööstuse, kui ühe tähtsa riigimajapidamise aru peale tahetakse vaadata, siis tuleks selles asjas teine seisukoht võtta, nimelt tuleks piirituse tööstusel normaalsed tingimised luua, mis meile võimaldaksivad piiritust ka nõnda valmistada, et hinna poolest võiks välisurule pääseda.

Siiaaani puudus Valitsusel piiritusevabrikute tuleviku kohta kindel plaan. Põlluministeeriumis ei olnud vabrikute kasutamisele andmise ehk rentimises, sisseseadete hindamistes ja muudes küsimustes mingisugust järjekindlust, ega ühtlusest. Isegi nõnda kaugele oli see umbkotis kobamine läinud, et ühisustel kes juba vabrikut kaks, isegi kolm aastat olivad kasutanud, uuematest vabrikutest rääkimata, veel kuni siiaaani kinnitud rendilepinguid ei olnud. Sarnane asjaolu sünnitas loomulikult muidugi palju rahulolematusi ja õiglast nurinat. Kõike seda arvesse võttes, otsustasgi Kartuliühisuste Liidu juhatus ühisuste esitajatekogu nõupidamisele Tallinnasse 4-maks maiks s/a. kokku kutsuda, kuhu ka vastavatest riigiasutuste esitajad olivad palutud. Kartuliühisuste päeval vastuvõetud resolutsioonid on juba kõigile ajakirjade läbi teada antud, nii et nendest siin enam pikemalt ei tarvitse rääkida.

Resolutsioonidega esines Kartuliühisuste Liidu juhatus Vabariigi Valitsuse ees: Et piiritusemajanduse ja piirituse müügi seaduse eelnõu praegu Riigikogus erikomisjonis läbivaatamisel on, siis vaatas praegune Rahaminister Kartuliühisuste Liidu juhatuse esinemise läbi ja saatis ta oma resolutsiooniga Põlluministeeriumi põllumajanduse peavalitsusele, et see komisjoni kokku kutsuks, kuhu kuuluksivad Põlluministeeriumi esitajad, esitajad Aktsiisi Peavalitsusest, Kaubandustööstusministeeriumist ja Kartuliühisuste Liidust, komis-

jonist osa võtma kutsutud Põlluministee-riumi piirituseosakonna (tehnikaosakond) jahataja ja eriala instruktorid Kartuliühisuste ja E. Ühistegelisest Liidust. Komisjonile on ülesandeks tehtud tuleviku kavatsuste korda piiritusetöö alal üldkonstruktsioonis kokku seada, selleks kõiki võimalusi materialisid ära kasutades, mille piiritusevabrikute tuleviku kohta võiks olulist tähtsust olla. See väljatöötatud eelmaterial oleks siis erikomisjoni tööde aluseks Riigikogus.

Omalt esimesel koosolekul selgitas komisjon üldiseid küsimisi, tunnistati ühelmeel piiritusevabrikute seisukorda praegustes oludes mitte normaalseks ja toonitati et peab kiires korras oskama ühtlasi sihtjooni välja pääsemiseks leida. Aktsiisi Peavalitsuse esitus toonitas, et puudub viinavabrikute rentimise ühtlus, ühed maksavad 50—60 tuhat, teised kaugelt üle 150.000 marga. Piirituse vabriku rent peaks ära olenema välja töötatud piirituse kvantumist. On kvantumid ühesugused, siis peavad ka rendid sellele vastama — Piiritusevabrikute kasutada andmisel tuleb kartuli kasvatuse raioonid ja põllumaa tsensusu ala tähele panna. Põllumaa tsensus ei tohi mitte üle 15 verstalise raadiuse vabriku juurest eemal ära olla. Piirituse vabrikute tuleviku tegutsemise küsimuse juures tuleks eesõigus anda ühisustele. Praegune piirituse tööstus kannatab selle all, et liiga vähe piiritust valmistada lubatakse, mis piirituse hinna kõrgele ajab, nii et raske on Ameerika ja Öhtu Euroopa piirituse hindadega välisturul võistelda. Ligemas tulevikus võime ikkagi ainult siseturu tarvitamise kvantumiga kindlustud olla. Praegu on see tarvitus 36.000.000⁰. See piirituse hulk läheks maitseaineks ja rohute präpäreerimiseks. Kui veel teesid otsida piirituse tehnilisteks otstarbeteks ja piirituse ümbertöötamiseks likööri- ja lõhnaõlideks, jõumasinate liikumapanemiseks jne., Kaubanustööstusministeeriumi esitaja tähendas, siis ehk võiksime ligemas tulevikus 45—50 miljoni kraadi piiritust aasta toodanguna ära reguleerida. Läbirääkimistel toonitati, et praegune piirituse vabrikute arv riigis liiga suur on, nii et Põlluministee-rium peab piiritusevabrikute normaal võrgukava välja töötamisele asuma.

Meil on riigis peaaegu 272 piiritusevabrikut, millest töötavad 212 vabrikut. Neid vabrikuid mis veel välja rentimata, ei peaks mitte enam piirituse valmistuse otstarbeks välja antama, vaid mõneks muuks otstarbeks, nagu lihapuhastamise tehasteks ja piimatalitusteks (hra A. Kask) jne. Ka välja renditud töötavatest vabrikutest tulevad osa piirituse vabrikuid nende rendiaja lõpul liikvideerida, kus vabrikuid liiga tihe- dalt asub, kus puudub kartulite raioon, kus kütte muretsemise ja piirituse transporeerimised palju raskusi sünnitavad. Likvideerimisele tulevad määrata ka kõik ärilised piiritusevabrikud, mis ilma faktilise põllumaa tsensuseta. Tuldi arvamisele, et vabrikutele peaks võimalus olema töötada vähemast 400.000⁰—500.000⁰. Siis võiks juba odavamast piirituse kraadi oma hinnast juttu olla. Et 50.000.000⁰ piirituse kvantumi valmistamiseks praegu nimetud ulatusest aga 100—125 piiritusevabrikul võib tööd anda, siis tuleksivad teised pikkami- si likvideerida, neid katsuda kuidagi teist viisi edasikasutamisele üle viia linatööstustele, piimatalitustele, kui sarnaseid raioonid olemas jne. Likvideerimist, ehk piirituse tööstuse alalt teisele alale üleviimist tuleks nõnda toimetada, et esialgselt piiritusevabrikutesse pandud kapitaalid mitte töötegijatel kaotsi ei läheks (hra A. Kask). Rendilepingute kohta mis veel lõpulikult kinnitamata, kuna rentnikkudel rendi objektid kasutada, kui nad ome lepinguid on tegelikult pidanud ja kohuseid täitnud, tulevad ülesütlemised tühistada ja vabrikuid kuni rendiaja lõpuni endise rendiga edasi kasutada jätta; lepingud ise aga viibimata kinnitada. Niisugune oli komisjoni arvamine, Liidu juhatus saab omalt poolt kõik tegema, et kartuliühisuste päeval väljatöötatud resolutsioonid võimalust mööda saaksivad elusse viidud. Siia maani selgitamata keerdküsimuse lahendamisele on kõigis instantsides vastav käik antud. Eelpool tähendud tõsiasjaolusid arvesse võttes, soovitatakse veel kord piiritusevabrikutele ja kartuliühisustele piiritusevabrikute rentimise asjus äraootavale seisukohale jääda, kuni välja- vaated kindlamalt kujunevad, et asjata jõukulutusi ei tehtaks piiritusevabrikute võtmisel, mis pärast mitte ei võiksivad elujõulised olla. *H. Kahu.*

Kuidas võrrelda kultuurpärmí liht presspärmiga.

Kuukirja piiritus-tärklis tööstuse veergudel on juba hr. ins. kem. Vaebéri poolt puhta kultuurpärmí paljundamise õpetus ilmunud, siis veel piirituse tööstuse instruktori hr. V. Karp'i sulest pikem kirjeldus kuidas praktiliselt hõlpsam ja lihtsam oleks vähese kultuurpärmí hulgaga emapärmí soetada jne. Ka nende ridade eesmärk oleks ülaltähendatud eriteadlaste õpetust tõendada sellega, et see tõesti tegelikult üsna hõlbus ja tingimata tululik läbi viia on. Just selles mõttes tahtsingi siin ametivendadele oma praktilistest üleelamistest mõne sõna avaldada ja võrrelda puhtakuultuurpärmí (väike portsjon) töö s. o. käärimise võimet liht presspärmiga. Vast on mõni teinegi ametivend presspärmiga töötades võidelnud ja energiat nürinud, püüdes ajakohast resultati kätte saada, kuid igakord ehk ei ole see ka teistelgi vist õnnestanud! Oleme õpinud vaikima, mõnikord isegi käega lööma oma kättesaamatuste üle, olgugi meil endil väga hästi teada, et meie töökäik noormaalne ei ole ja väljatulekud teatud materjaalidele ei vasta. Kuid meie häbeneme ja nagu kardame oma töökäigu üle õigeid andmeid avaldamast, arvates, vast mõni teaduserikkam ametivend saab meid väljanaerma ja see ehk kostub kuidagi ka peremehekõrvu, et ma ei ole osanud oma tööd teaduslikul alusel läbi viia jne. Aga see kartus, et meie oma peremeeste ees targad tahaksime olla ei jää kuigi kauaks vaka olla, sest piiritussaagid, annavad selle saladuse välja ja meil pole sest abi midagi. Sellepärast ärme häbeneme oma targemaid ammentivendi, et nad meie üle naeravad, vaid ütleme: „Kus vilja näed laita, seal tule ja aita!“ — Just selles suhtes tahtsingi algust teha, et oma ammentivendadele midagi pajatada.

Piirituse tööstuses olen juba mõne hea aasta tegev olnud enne ilma-sõda Venemaal ja nüüd Eesti vabariigis on alles möödunud hooaeg kolmas. Kaks eelmist hooaega töötasin liht presspärmiga, kuna kolmas. s. o. 1923/24 a. hooajal töötasin puhta kultuurpärmiga rasse „M.“ (väike portsjon shelatini peal). Üleüldse ei ole ma ennem kunagi liht presspärmiga töötanud, kui ainult need 2 talvet s. on 1921/22 ja 1922/23 hooajal ja sooviks küll, et

need ka viimased oleks minu piirituse-tööstuse aegus.

Presspärmidega töötades peavad piirituse-meistril väga tugevad närvid olema sest hoole ja püüdumiste peale vaatamata streigivad pärmid tihti peale: kord võtavad võerast hapet juurde, kord ei kannata nad kõrgemat hapekraadi välja, kord ei jõua soojust juurde võtta ega valmida s. o. nad ei kääri 4—5 Ballingini maha. Üks alaline mure ja jant oli alati nendega, kui tahad, et nad vähegi korras töötaksid.

Mina töötan väävlihapepärmidega, tarvitades ühe pange pärmimeski peale 20—24 c. c. kanget väävlihapet 65° Bomé järele hapekraad 1,2—1,5 titriiraparaadi järele on. Lihtpresspärmiga töötades võtsid nii mõndagi abinõu tarvitusele, nagu: pärmimeski steriliseerimise enne hape juurekallamist 56—58° R peale, emapärmí puhastamist väävlihape juurelisaga 5—6 c. c. ühe pange emapärmí peale 4—5 kordselt nõrgentatult jne. Kõik need abinõud on väga soovitatavad ja annavad häid tagajärke, kuid harilik presspärm jääb ikkagi lihtpresspärmiks oma nõrga käärimise jõu poolest. Vähemalt pean mina seda tunnustama oma praktika järele, sest mina ei oskanud nendega käärimist nõnda juhtida, et kääritõrte ärakäärimine niisugune oleks olnud, nagu ta kultuurpärmidega töötades mul alati on olnud. Toon siin allpool võrdlemiseks kahe möödunud hooaja tööstuse ülevaate lühidalt s. o. 1922/23 ja 1923/24 a., esimesel hooajal (1922/23) neist töötasin lihtpresspärmiga, viimasel — puhta kultuurpärmiga, nagu eespooltähendatud.

1922/23 a. hooajal töötasin läbi: 2914 tündrit kartulid (tärgklise % teadmata kaalu puudusel) ja 381 pd. otre linnasteks, nende idanemise jõud oli 60—80% (rohkem viimseid), väljatulek neist materjaalidest oli 253. 630° alkoholi. Tärgklise kogusumma ülaltähendatud materjaalides olen meski vedrude ja saharomeetri näite järele välja arvanud ja tuli selle järele ühest naelast tärgklisest 1.98° alkoholi välja ehk puudast tärgklisest 79,2°.

Järgmisel hooajal (1923/24 a. töötasin kultuurpärmiga rasse M. Rosn ja Ko. laboratooriumist. Algasin tööd presspärmiga, kuid järgmistel päevadel asusin saadud

kultuurpärmil paljundamisele, mida siin pikemalt kirjeldama ei hakka, tähendan ainult, et ma V. Karp'i kirjeldust (kuukirja Piiritus-Tärklistööstus I aastakäik Nr. 6 „näpunäited kultuurpärmide tarvitamises“) omale juhtnõuiks olen võtnud, mille järele kultuur-emapärmi paljundamist käsitlesin. Pean juure lisama, et see käsitluse viis väga hõlbus ja õige on läbi viia, emapärmi paljundamise aeg kestis 3 öötpäeva ja oligi mul puhas kultuurpärm käes, mis ilma vahetamata kuni töö lõpuni hästi töötas. Ei võinud alguses uskudagi, et sel nii ime terakeses nii suur ja puhas käärimine jõud võis peituda. Kõikse hooaeg ei olnud mul mingisugust muret ega peamurdmist pärmiga, juba silmaga nähtav käärimine paisis energiline ja huvi äratav. Ei tulnud iialgi ette, et pärm oleks laisk olnud või kõrgemat hapekraadi kartnud ja tõrte ära-käärimine oli selle tõttu rahuloldav: 0,2—0,4 Ball. järele.

Ei mõtlegi mina enam liht-pesspärmi-dega tööstuse peale, sedasama soovin ma ka ametivendadele: jätame tulevikus press-pärmi saia valmistajatele, selleks on ta kohane, kuna piiritustööstuses peaks tingimataa kultuurpärmide peale üle mindama, mis ju üsna lihtne on ja iseäralisi raskusi

ei sünta. Sest on pärm tugevajõuline, siis on ka peakäärimine tõrtes alati tugev ja on need eeldused olemas, siis peavad ka väljatulevad rahuloldavad olema.

Mina ei suuda küll mõne ametivenna kõrge piiritussaagiga samma pidada, kes 19% kartulitest 112° tündrist alkoholi saavutab, pean seda enesele, kui lihtsurelikule ja harilikule piirituse valmistajale, ülearuseks, lepin vähemaga ja olen täieste rahuldud, kui mu töö alati niisugused saadgid annab, nagu ma seda möödunud (1923/24 a.) hooaja saavutasin. Siis on mu süda rahul ja peremees tänab pealegi.

Siin siis minu möödunud hooaja läbitõtatud materjalid ja sellest väljatulnud piirituse kraadid: Kartulid on tarvitatud 3042 tündrit (tärglise % kaalu puudusel teadmata), otre 400 pd. 58—84% idanemisega ja kaera 68 puuda 63—65% idanemisega, piiritust saadud 297.093^o. Tärglise kogusumma väljaarvamine magusas meskis saharomeetri järele, mis välja teeb ühest naelast tärglisest 2,04^o ehk ühest puudast tärglisest 81,6^o alkoholi.

Töökäigu üksikasjalise kirjelduse pean üle aruseks, on ju mu kirjutus nii kui nii liiaks pikaks veninud.

Naskel.

Pisut praeguste piiritusvabrikute kasutajatele.

Et piiritusmeistrite poolt kaunis sagedaste väga napi töötasu pärast häält tõsetakse, siis peaks selleks küll oma jagu põhjust olema. Olgugi, et piiritustööstus ei ole suutnud välja areneda meie noores riikis, iseäranis ei ole korda läinud piiritusele suuremat väliturgu leida, nõnda et paaril viimasel aastal edu asemel on mõnes kohas vabrik pidanud vähese väljapõletuse tõttu kahjuga töötama, mida omast kohast on veel suurendanud möödunud aasta halv kartulisaaks suure mustuse ja kaduprotsendiga. Seda kurba ebanähtust tuleks meil, piiritusmeistritel, ka arvesse võtta ja peaks meid mõtlema panema, kuid meie ei saa sinna midagi parata, meie elu tarvitab ülespidamist ja meie eriteadmine nõuab teatud kulusid, kui tahame oma ameti oskuses ajakõrgusel seista. Ei tee meie neid kulusid mitte oma oskuse täiendamise pärast, siis oleme vabrikute kasutajale mitmekordselt kahjulikud. Ja kui viimaste poolt

veel selle peale välja minnakse, nõrga oskusega hakkajaid meistrid ametisse pannakse vähema palgaga; noh, siis pole suurt imetada, kui vabriku peremehi omad viitsad peksavad. Vähem eksisamme ei tehta ka sellega, kui väljaspoolt piiritusmeistrite ühisust mehi ametisse võetakse, olgugi, et ühisuse juhatus iga oma liikme võimist täpselt ära ei tea määrata, kuid ometi on teatud kindlustus olemas, sest ühisus liikmed-piiritusmeistrid on enam vähem kõik kursustel käinud ja seal oma ameti oskuse täiendamiseks midagi omandanud, mõne uuendusega tutvunenud, pikema seisaku järele ilmasõja aegu vana kordanud ja meele tuletanud jne.

Julgen loota, et ühisuse vabrikutes neid sekeldusi ja kannatusi piiritusmeistritel niipalju ette ei tule ja mitte nii karmilt, nagu meil endise mõisa valitsejatega läbi elada tuli, kel mitte õnneks ei olnud valitl seja herra onu või tädipoeg olla. Sel puhu-

sai sagedasti tunda, mis tähendab valitseja viha alla sattuda. Juhtus, et sind igademoodi kiusati, küll tööliste kohusetäitmisesse segamisega, küte laialiloomisega, sealjuures kotide kaalu mitte arvesse võttes jne. Neid ja palju muid väärnähtusi on pidanud nende ridade kirjutaja läbi elama.

Võib olla, et ühisuste vabrikute valitsused ka jätavad kohati mõndagi soovida üle, s. o. et neil ka omad teist laadi nõrgad küljed on olemas. Näiteks: juhtub mingisugustel põhjustel oma meistri töö kohta kahtlus tekkima, siis kutsutakse külast keegi endine piiritusmeister ja selle abil

pannakse vabrikus töö revideerimine toime. Iga vähegi arusaaja mõistab, kuhu poole särane revisjon sihib ja mis järeltus sel võib olla. Minu arust on niisugune töö revisjoon või kontroll lubamata sellepärast, et meil selleks otstarveks sellekohased asjatundjad instruktorid on olemas: Rosen ja Ko juures ins. keem. A. Vaeber, kartuliühisuste Liidus hrd H. Kahu ja V. Karp, keda ühisuse juhatused võivad igal ajal välja kutsuda töö kontrolleerimiseks, ühtlasi aga ka töö parandamiseks, ehk nõu ja juhtnõotide andmiseks paremate resultaatide saavutamiseks.

J. Simon.

Voka piiritusvabriku töö ülevaade 1923/24 hooajal.

Voka kartuliühisus on liikmete arvu poolest üks suurematest, kuid ei suuda siiski oma väikese vabrikule tarvilisel määral väärilist materjali muretseda, iseäranis halvadel aastadel, nagu kaks viimast aastat on olnud. Kartulid olid suuremalt jaolt mulla ja prahiga koos, et nende üles restilaskmine peaaegu asjata oli.

Savisarnane muld oli nii tugevaste kartulite külge kinni hakkanud, et pesemine teda ei suutnud ära uhtuda. Teine pahe oli see, et kartulid märjalt ja mullaga koos kuhja või rõuku pandi, kus nad talvepoole pikamisi soojaks läksid ja vabrikusse toomise ajaks juba pehmeks olid aundunud. Tihtipeale laskis mõni mees sarnased pehmed kartulid ära külmetada, lõhuti siis pangad kuidagiviisi peeneks ja toodi heade kartulitega segatult vabrikusse, isegi jäätanud mullatükid ei puudunud, mis mõetu aitasid täita. Rohkete leidus ka kuivi mädanud kartulid, nõnda et miskisugune rike pidi ikka neil küllles olema, päris väärtuslist head materjali oli küll vähe möödunud hooajal. Et kartulid üleüldse tänava vähe oli, siis oli ka mõet napipoole, mustuse jaoks ei saanud midagi maha arvata, sest siis ei toodud enam ja viidi teise vabrikusse, kus õeldi kergem vastuvõtmine olevat.

Kokkuvõetult oli kartuli keldrikoda selle tõttu kaunis suur. Vastuvõetud oli mul üleüldise keldrisse 3200 tündrit, puhtaid kartulid hentsesse saadud 2843 puuda, seega puudujääk keldris 357 tündrit, ehk ümarguselt 11%; eelmistel aastadel kõikus see kadu harilikult 5% ümber.

Siinsel ühisusel on 42 liiget, seega suuremad kartuli toojad just ühisuse liikmed ja nende käest ongi vastuvõtmine õige tüütu ja raske ülesanne; nad ei taha kuidagi sellest aru saada, et ühest tündrist kartulitest peab 6 pd. puhtaid kartulid keetmiseks hentses välja tulema.

Piiritussaaki naelast tärglisest arvestada ma ei saa sellepärast, et iga segadise jaoks ei olnud võimalik kartuli tärglise proovi teha, kuid keskmine tärglise protsent oli tehtud proovide järele 18% ümber. Piiritust on saadud 288.557⁰, mis iga vastuvõetud tündri kohta linnastega koos 90,17⁰ ja puhta kartulite peale 101,5⁰ välja teeb. Otre on linnasteks võetud 510 puuda ja neist pika kasvuga linnaseid saadud ümarguselt 750 pd., mis tärglist sisaldaks 250 p., arvates puudast tärglisest 82⁰, oleks seega linnastest saadud piiritust 20.500⁰, seega jääks piiritusesaak puhta kartuli tündrist ilma linnasteta 94.28⁰. Otrade idanemise % oli 80% ümber.

Katlakivi ärahooldamiseks tarvitasin ins. Glausen'i A. B. C., kuid selle üle pike-malt kirjeldada ei tea, sest ma sain teda liiaks hilja kätte ja ei saanud teda korralikult tarvitada, peale selle oli vana kivi tubliste katlas.

Käesoleva kirjelduse tegin selles mõttes, et ka teised ametivennad oma töö tingimuste ja lõpu saavutuste üle siin kohas midagi avaldaks, siis saaksime oma hääle kandja kaudu üht teist tundma ja võiksime üheteise käest midagi õppida. See peaks minu arust üsna kasulik ja huvitav olema!

G. Eljas.

Hüüdjä hääł.

Ligineb varsti „piiritusmeistrite-päev“ ja aasta peakoosolek ja sellega ühes võimalus ka mõnesuguseid mõtteid vahetada, sellepärast siis, ärge unustage ilmumast meie peakoosolekule!

Oleme seniajani enda elu parandamiseks väga vähe ärateinud, oleme sõna tõsisel mõtetes kõigist ühisustest organiseerimise võime poolest maha jäänud, sellepärast meil ka see kiratsemine.

Piiritusmeistrite ja vabriku valitsejate õlgadel seisab suuremalt jaolt kõik piiritustööstuse tehniline raskus ja muud kohustused, aga selle juures saavad nad näljapalka, millega praegusel ajal on täitsa võimata ära elada. Hea oleks kui vabriku kasutajad maksaksid piiritusmeistritele ja vabriku valitsejatele sedagi palka, mis nad

iga sügise aktsiisivalitsusele piirituse hinna määramise kalkulatsioonis üles annavad, kuid ei — sellest hiilitakse paljudes kohtades mööda igal juhtumisel.

See on tõsi, et ka vabriku kasutajate seisukord on üsna raske: väike väljapõletus, kallis rent jne., aga sellegi pärast on neil omad teatud puhtad kasud olemas ja igatahes võitlevad nad ise oma tulude eest. Meie aga piiritusmeistrid peame ise oma tulude eest võitlema ja nagu näha on see meil ilma organiseerimata väga raske. Selleks aga pakkub meile piiritusmeistrite-päev aasta peakoosolekuga head juhust, kus meie mõndagi võiksime läbi rääkida. Sellepärast siis veel kord; ilmuge kõik piiritusmeistrite päevale!

K. L.

Piiritusmeistritele.

Nagu viimases Nr. 11-das juba teatasime, et kavatsatud piiritusmeistrite päev peetakse ära 21., 22. ja 23. juunil s. a. Esimene päev laupäev oleks kogumise päev, teisel päeval, pühapäeval, mitmesugused läbi-rääkimised ja peale lõunad piiritusmeistrite ühisuse aasta-peakoosolek. Kokkutulemise kohaks jäi ikkagi Jäneda mõis, kus juba paar korda oleme koos viibinud ja oma ühisuse peakoosolekut ära pitanud keskpõllutöökooli ruumides. Seal on paar viimast kursust ärapeetud, seega peaks koht ja paik juba kõigile kaunis tuttav olema. Sõita tuleb suurt raudteed kuni Jäneda peatuskohani, mis asub Aegviidu ja Lehtse jaamade vahel. Jäneda peatuskohast on paar kilomeetrit Jäneda mõisa. Toidupoolist peaks midagi ligi võtma, koha peal saab ka midagi, nagu: piima, leiba ja võid jne., läheduses on kaks poodi, kus ka midagi on saadaval. Loodame, et me kuidagi seal paar päeva üsna veetlevalt mööda saama oma ühisuse ja ajakirja asju arutades, muidu juttu pühudes ja Jäneda looduse ilu oma järvedega vaadeldes.

Oli küll kindel tahtmine ajakirja Nr. 5 nädalat 1¹/₂ ennem väljaanda, kõik materjal oli selleks valmis ja trükikotta äraantud, aga sattusime selle numbri väljandmisega Tallina ärapeetava kaubanduse või näitusmesse ja „Eesti nädala“ jalgu,

mille tõttu trükikodadel tööd liiaks palju oli ja sest tuligi selle numbri viivitus. Saame ainult paar päeva enne koosolekut seda nummert laiali saata mida vabanduda palume.

Kolmandas numbris äratrükkitud ühisuse liigete nimekirjast on kogemata kombel väljajäänud: M. Pääro ja K. Nõges. See on sellest tulnud, et meil mitu kvitungi raamatud on, sama ka liikmeraha vastuvõtjat.

Liikmeid on meile veel juure tulnud, nõnda et nende arv 70 ümber on, sama on mõned juba järgmise aasta liikmemaksu äramaksnud. Ainult ajakirja lugejate arv ei taha tõusta suuremaks, kui see esimesel aastal oli. Selleks tuleb abinõusi leida, et nende arv tõuseks kõige vähemalt 250 peale, muidu ei ole mingit mõttet teda väljaanda. Kõige imelikum ja arusaamatum on se nähtus, et enam kui pooled meie praegu töötavatest piiritusmeistritest ajakirja ei telli ja ei loe. Oleme mullu rohkesti numbrid üksijärgi laiali saatnud piiritusmeistritele esimest ja viimast numbert peaaegu kõigi vabrikutele jätänavust esimest nummert samaviisi, kuid ei näi midagi suurt aitama. Üks teatud jagu kindlaid lugejaid on olemas ja mis peale selle, see on sest pahemast. Eisaa kuidagi põhjust leida, mis selle kurba nähtuse esile toob, kas meie praeguste meistrite loidus ja tuimus või ülitarkus ehk jälle on selleks aineeline põhjus, et ei jätku selleks raha.

V. K.

Ühistegeliste asutuste keskpank

EESTI RAHVAPANK

TALLINN, Suur Karja tän. 19, omas majas.
Telefonid 2-02 ja 28-28.

Võtab raha hoiule ja maksab hoiusummade pealt 5—9⁰/₀, ühistegeliste asutustele aga 1⁰/₀ võrra rohkem, kui nad ise hoiusummade eest maksavad;

Annab ühistegeliste asutustele laenusid;
Toimetab rahasaatmist ja dokumentide järele raha sissenõudmist; korrespondentide kodumaa kõikides linnades ja alevites;

Korraldab riiklistest summadest laenude väljaandmist asunikkudele ja kalameestele;

Toimetab igasugu panga operatsioone.

JUHATUS.

Kodanikud linnas

**ja maal,
põllumehed,
asunikud,
õpetajad**

Kas olete

**„Ühistegelised
Uudised“** juba
tellinud?

*Igas numbris pildid
ja joonistused.*

*Huvitav joonealune,
sõnumid üle maa.*

EELMINE AASTAKÄIK SISALDAS 160 PILTI JA 85 JOONISTUST.

Odav ja huvitav ajaleht.

Maksab ainult Mk. 250.— aastas, pooles aastas Mk. 130.—, kolme kuu peale Mk. 70.—.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tallinn, S. Karja tän. 19. Telefon Nr. 26-13.**

TELLIMISI VÕTAVAD VASTU KÕIK POSTKONTORID JA ÜHISUSED.